

VI "Мәдениеттер тоғысындағы тіл,
әдебиет, аударма және журналистика
мәселелері" атты халықаралық
ғылыми-практикалық конференция

SDU
SULEYMAN DEMIREL
UNIVERSITY

ICBCSB
2014 International Conference
Building Cultural Bridges

**TOM I
VOLUME I**

April 24-26, 2014

TEM TOUR

ALMATY
sema
HOTEL

ZUGO

TURKISH
AIRLINES

Print World

Karlygash Tourism

VI Халықаралық конференция

сипаты	184
11. Насырова Ә., Муратова А. - Медициналық терминдердің жасалу жолдары	188
12. Жұматаева С. МА - «Елу», «алпыс», «жетпіс», «сексен», «токсан» сөздерінің этимологиясы және осы сөздермен қалыптасқан тұрақты тіркестер	193
13. Фазылжанова А. - Казахская лингвистика: проблемы, тенденции и перспективы развития	197
14. Шахина С. - Кәсіби мәтіндерді түзу және тіл ұстарту жұмыстарын түрлендіріп оқыту мәселелері	204
15. Омарова Б. - Сілпеу есімдігі қатысты етістікті сөз тіркестері	211
16. Омарова Б. - Кәсіби бағдарлы қазақ тілін оқытуда іскерлік ойындарды пайдалану	216
17. Ахметбек Г. - «Қазақ және қытай ғаламтор тіліндегі жаңа үрдістер»	220
18. Аманбаева А. - М.Мақатаев өлеңдеріндегі ұйқас түрлерінің интонациялық ерекшеліктері	224
19. Қаршығаева А. - Жалаң және құранды дауыстылардың артикуляциялық моделі	229
20. Soltanbeckova G., Mussina M. - Means of expression in the advertising text	234
21. Хасен Б. - Кейбір алтай тілдерінің сөзжасам жүйесіндегі ортақтық	240
22. Өтемісова Г. - Көнерген аталымдардың қайта жаңғыруы	249
23. Гайнуллина Н. - О художественных элементах в деловой письменности Петровской эпохи	254
24. Нұрманова Г. - Тыңдалым материалдарын сұрыптау жолдары	261
25. Турарова Қ. - Тілді үйренудегі лингводидактикалық тестілердің негізі мақсаты	264
26. Акимбекова Г. - Қазіргі жастардың сөйлеу тіліндегі жарымжан сөздер	270
27. Дүйсебекова Ж. - Қазақ және түрік тілдеріндегі антропонимдердің ерекшеліктері	274

III секция - МӘДЕНИЕТТЕР ТОҒЫСЫНДАҒЫ ӘДЕБИЕТТАНУ ҒЫЛЫМЫ: ӨТКЕНІ, БҮГІНІ, КЕЛЕШЕГІ

1. Нуралиев А. - К вопросу казахско – таджикских литературных контактов	280
2. Әбдиманұлы Ә. - Ж. Аймауытов романдарындағы тәуелсіздік идеясы	285
3. Хұаң Ж. - Түбірлі мотив және тундлы мотив қазақ ғашықтық эпостарының негізінде	297
4. Зинол Б., Қабиұлы Г. - Мұхаммед Хайдар Дулатидің «Тарих-и Рашиди» және қазақ әдебиеті мәселелері	301
5. Чи Ш. - On Modern Transformation of Chinese Kazakh Literature in the 20th Century	306
6. Халид Х. - Научный сотрудник Института Литературы имени Низами НАН Азербайджана, писатель-исследователь. Повесть «Привет Гейдар-Бабе» М. Шахрияра в иракской туркменской литературе	307
7. Жеменей И., Жеменей А. - Мысль Хайдар Дулаттың «Тарих-и-Рашиди» еңбегіндегі «қазақ» сөзінің мағынасы және өзгерісі	315
8. Оспанқарыұлы Ә. - Қазақтағы елшілік әдебиетінің тарихын дәуірлеудің түйіндері	320
9. Дәрібайұлы С. - Елшілік әдебиетінің формалары	327
10. Ысқақұлы С. - Тенджеревтің проза еңбектеріндегі толғаулары туралы	333
11. Айтбаева А. - Қазіргі дәуір романындағы кейіпкердің психологиялық портреті	341
12. Жанбердиева Ұ. - Т.Төлеуовтің шығармаларындағы ұлттық және әдеби-мәдени байланыстар	346
13. Молотова Г. - Историзм пословиц-поговорок	350
14. Еркінбаев Ұ. Омар М. - Основы теоретической поэтики в «Теории словесности» А. Байтұрсынова	354
15. Ментебаева А. - Қазіргі проза үлгілерінің көркемдік ерекшелігі	366
16. Молотова Г., Молотова Э. - Роль перевода в развитии уйгурской литературы	371
17. Керімбекова Б. - Әдебиет сабағында поэзиялық шығармаларды оқытудың тиімді әдіс-тәсілдері	375
18. Тебегенова А. - Жамбыл Жабаевтың шығармашылық тұлғасы – суырып салмалық (импровизациялық) өнер күдіретінің көрінісі	380
19. Сапарбаева Қ. - Әбілда Тәжібаев естеліктеріндегі Мұхтар Әуезов бейнесі	386

ЕГІНШІЛІК ЖӨНІНДЕГІ ФОЛЬКЛОР

Самал Дәрібайұлы

филология ғылымдарының кандидаты

Қазақ даласында егіншіліктің байырғы дәуірлерден келе жатқандығына археологиялық зерттеулер толық дәлел бола алады. Бұл кәсіптің республика аймағында пайда болған мезгілі – неолит дәуірі, осы уақыттан бастап табиғаттың дайын өнімдерін пайдалану орнына өндіруші шаруашылық – мал және егіншілік туа бастады, екі кәсіп түрі бірін-бірі толықтырып отырған^{§§}. Кейінгі мерзімдерде қазақ халқының басты шаруашылығы – бақташылық болып, тұрмысы көшпелі сипат алғанымен егіншілік кәсіп жойылып кеткен жоқ, тек әлсіреген кезеңдері болған, өзенді-сулы өңірлерде, белгілі өлкелерде ғана дамыған. Сол себепті егіншілікпен байланысты сенімдер мен ғұрыптардың, фольклорлық түрлердің түп-тамыры тереңге тартады деп түйіндей аламыз. Алайда, ата-бабаларымыздың егіншілік кәсібінің көне кезеңдерін айғақтар заттық куәліктер археологиялық қазбалардан көптеп табылып отырса да, сөз мұралары аз. Сондықтан кейініректе хатқа түскен материалдарға арқа сүйейміз. Өйткені, фольклорда дәстүр тұрақты, сабақтастық үзілмеген.

Бұрын егіннің бітік өсуі тиісті ғұрыптарды орындап, ырымдарды сақтаумен байланысты деп сенген. Басқа кәсіптер тәрізді егіншіліктің өз иесі, пірі бар деп иланған, әрі еңбектің берекетті, жемісті болуы иенің көңілін табуда деп нанған. Орта Азия халықтарында Бобой Дехқан, Баба-Дайхан, Дехқан баба, қазақта – Дикан баба.

Көне мифтік аңыздардың бірінде атам заманда адам енді адам болып келе жатқанда Аспан ата мен Жер ана «Жан бергенге дән беріп», жан біткенді жарылқап, Дикан баба жыл сайын жаңбыр орнына аппақ ұн жаудырып отырғаны баяндалады. Мұндай молшылықты көтере алмай, мейманасы тасыған адамдар «Дикан баба, биыл да көп бер, қиқандама» деп кешпет сөздер айтыпты. Көл-көсір астықты аяқасты етіп қорлапты. Бұл оспадарлыққа өкпелеп, шамданған Дикан баба үш жыл ұдайы теріс қарайды. Кейін адамдар Дикан бабаның аяғына жығылып, кешірім сұрайды^{***}.

Ә.Диваевтың жазуына қарағанда, «Дикан өз қырманының астығын алып, пайдалануға кірісерде Дикан алаңына қына бағыштап, Құраннан аят оқиды. Содан соң алғашқы өлшем қайыр-садаққа, «қандарға» бөлінеді. Бұл міндетті түрде кешкісін отын жарығымен жасалады, күнді асқанмайды^{††}.

«Аққұла» арабша «қандар» дегенді білдіреді. Г.П.Снесаревтің ойынша, бұл ғұрыптың тегі зороастризмге тіреледі^{†††}. Алланың жолына деп бөлінген дәнге мал таптаған шақтағы жұққан ластықтан тазарту ырымы жасалған. В.Н.Басиловтың ой-тұжырымдарына

§§ Қазақстан тарихы. Алматы, 1996.1-т. 85-б.

*** Қазақтың мифтік әңгімелері. Алматы, 2002. 26-б.

††† Диваев Ә. Тарту. Алматы, 1992. 167-б.

††† Снесарев Г.П. Реликты домусульманских верований и обрядов у узбеков Хорезма. М., 1969. С.222-223.

VI Халықаралық конференция

жүгінсек, Дикан бабаға сыйынудың арғы тегінде бір кездегі дамыған күшті аграрлық құдайға табынудың іздері бар^{§§§}.

Жер жыртуға кірісер алдында егінші ауылдың көрнекті жеріне қазан қойып, қос көже дайындап, оған ауыл ақсақалын шақырған, өз ниетінен хабардар етеді. Дәмнен соң ақсақалдар:

Құдай бере берсін,

Дикан баба келе берсін^{****}, -

деп бата берген.

Тұқым себуге кіріскенде:

Бісмиллеһир-рахман ар-рахим,

Я, Дикан баба, құрт-құмырсқа,

Жан-жануардан қалғаның менікі,

Я, құдая, ауадан жаудыр, жерден өндір,

Бала-шағаның ризқын жеткер^{†††},

Немесе:

Бісмилле,

Көптің несібесіне,

Дикан баба жолына^{†††}, -

деп жалбарынған.

Алғаш дән егу кезінде «жүзін қолым емес, Дикан бабаның қолы» деп жасалатын ырым негізінде де жер бетіне ағылшын сыйынып келі бар деген көне наным-сенімдердің көрінісі жатыр.

Негізінен, егінші ағылшын егуден елден келген Сыр бойында мынандай аңыз бар: «Адам Ата мен Хауа Апа Ыйықтың азыраушы Жаратушының әмірін орындамайды. Жаратушы оларға елден келген азыраушы аластауды ұйғарады. Қаншама жалынып-жалбарынғанымен Жаратушы дайыма қайтпайды. Адам Ата амалы таусылып, өзімен бірге Жер бетіне кимас заттарынан бір нәрсені ала кетуді ойлайды. Сөйтіп, башпайының арасына күріштің дәнін қыстырып ала түсіпті. Күрішті Тәңірі дақлы деп қабылдау осы кезеңнен

^{§§§} Басилов В.Н. Культ святых в исламе. М., 1970. С.13

^{****} Кармышева Дж.Х. Земледельческая обрядность у казахов // Древние обряды, верования и культы народов Средней Азии. М., 1986. С.56.

^{†††} Аталған еңбек. 56-б.

^{‡‡‡} Аталған еңбек. 56-б.

басталыпты»^{§§§§}. Әдетте, көктемде күрішті егерде егіннің бітік болуы, құрғақшылық болмауы үшін алаң басында құрбандық шалынады. Күрішті алғаш суарардан бұрын да су келетін жолға қолмен не арнайы ыдыспен су шашылады.

Күрішке жіберілетін су атыздарын қазған кезде де арық қазушылардың құралдарын (күрек, кетпен) шаршаған жағдайда тоқтатастан келесі адамға беруі, оның да өз кезегінде жұмыс біткенінше басқа қолға өткізуі шарт. Осы әрекет арқылы су жолында болатын сырт кедергілерден сақтану ырымын байқаймыз. Жұмыс біткенше құралды тастамау (дем алмау) – осы күштерге қарсы тұруға арналған тыйым. Ол бұзылса, судың келмей қалу қаупі күшейеді не ысырап болады. Бұл ырымның негізінде адам баласының көне замандардағы барлық заттың (құбылыстың) жаны, иесі бар деген таным-түсінігі жатыр. (Дәл осыған ұқсас ырымды өлікті жерлеу ғұрпынан да кездестіреміз. Өлікті жерлеу кезінде де о дүниеге аттанған адамның орнын қазушылар (көр) жұмыстарын тоқтатпай, қашан марқұм денесі топырақпен көмілгенше құралға кезекпен-кезек иелік етеді. Мұнда да өлімді (өлген адамды емес) алыстату сенімін аңғарамыз. Жұмыс толық аяқталғанша оны тоқтатуға, демалуға тыйым салынған. Тыйым бұзған адам өлілер әлеміне біртабан жақындай түседі деген сенім қалыптасқан).

Жер жыртып жатқан егінші жанынан өткенде жүргінші: «Бір дәнің мың болсын» деп тілек айтса, қырман қасынан өткенде: «Қырман тасысын, обынан ассын» деп тілек білдіруі қажет болған^{*****}.

Астық бастыру науқанында мал айдаған балалар:

Оптыр майда, бидай пайда,

Дикан баба, майда-майда,

Береке бер, құдая-ау, көп-көп пайда^{††††}, -

деп, өлең айтқан. Келтірілген өлең мәтіндері таза практикалық мақсатта айтылған.

Ежелден келе жатқан ғұрып – қырманды қандау. Егін иесі астық жанында «Құдай жолы» деп, «Дикан бабаға» деп қой не серке сойып, құрбандық қанымен жерді суарған, астыққа тығылған күрек, айыр, сыпырғыны қандаған. Бұндай ырымдар иенін көңілін аулау, астықтың бітік шығуын қамтамасыз ету ниетінен туындаған. Этнографтар Р.Д.Ходжаева мен В.В.Востровтар Қостанай және Қарағанды облыстары егіншілері арасында сақталған Дикан бабаға арналған Көк жолда мейрамын көрген^{††††}.

Көк сәл көтерілген уақта ұйымдастырылатын мейрамда құрбандыққа қой-ешкі не сиыр шалынған, құдай иесі Дикан бабадан жаңбыр сұрап, жалынған. Астық бастыру кезінде балалар:

Оптыр майда, он майда,

^{§§§§} 2005 жылдың 12-мамырында Алматы қаласында Қызылорда облысы, Теренөзек ауданының тұрғыны Д.Қожахметовтен жазылып алынған.

^{*****} Кармышева Дж.Х. Земледельческая обрядность у казахов // Древние обряды, верования и культы народов Средней Азии. М., 1986. С.63.

^{††††} Аталған еңбек. 63-б.

^{††††} Хозяйство казахов на рубеже XIX и XX веков. Алма-Ата, 1980. С.251.

Майда болмай, болмайды,

Сабаны саған пайда,

Дәні маған пайда^{§§§§§}, -

деген тәртізді өлең айтқан.

Қырман басында айтылатын мұндай өлеңге ұқсас, үндес жолдардың туыстас кыргыз, өзбек халықтарында ұшырасатыны белгілі^{*****}.

Алғашқы қауым дәуірінен бері келе жатқан әрбір құбылыстың: желдің иесі, күн иесі, су иесі, т.б. құдіретті иелердің пәрменімен болып жататындығына сенім бертінде де ізі-қайым жойылып кете қоймаған. Көп иелер туралы түсінік бір Құдайға табыну шыққан соң да, ислам діні таралғаннан бері де сақталып қалған, кейде Дикан бабаға сыйынумен қатарласа-қабаттаса жүретіндігіне көз жеткіземіз.

Қазақ арасындағы аңыз-әңгімеде он тоғызыншы ғасырда Алтайда су құрылысын жүргізетін Кеншін жайында «Су иесінің киелі бұйдасы Кеншіннің қолында, ол өзеннің суын тіркеулі түйедей жетектейді» деген сөз болған. Бір рет Ертіс өзенінен тоған алып, арық қазып жатқан он үш жұртқа ол кенеттен: «Біз жаңылыппыз, бұл тоғанға су шықпайды, енді әуре болмай, жұмысты тоқтатайық... Маған су иесі аян берді, қазылып жатқан арыққа су иесі ақ бура болып келіп, көлденең жатып алды», - деп, жұмысын тоқтатқан^{†††††}.

Егінші жұрттың арық пен тоған тазарту, су тоқтату шаруаларын атқарып жүріп, құрбандыққа өгізше сойып, қанын жерге тамызбай, бірден суға ағызып жіберетін ырымы болған^{†††††}. Бұл ғұрыптың су иесінің көңілін тауып, мейірімін аудару, рақымын түсіру мақсатында орындалатыны күмән келтірмейді. Құрғақшылық жылдары өзен-сулы жерлерде тасаттық жасап, малды бауыздап, қанын қолма-қол суға ағызуды су тәңірісіне жасалған аса ірі ілтипат белгісі деп ұққан абзал^{§§§§§}. Су иесі туралы түсінік байырғы кезеңдерде шыққан, ал су иесі – Сүлеймен деу түркі халықтарында ислам кіргеннен кейін қалыптасқан. Хакастар су иесін суда жүзгендер мен балықшыларды желеп-жебеуші әрі жадылаушы ретінде қабылдаса^{*****}, тоғалар оның тау иесіне бағындығына, әрбір өзен, судың жеке қожайыны болатындығына, олардың бас су иесіне бағындығына нанған^{†††††}. Басқы сарындарында ұшырасатын: «Су бағын – Сүлеймен, Су аяғында - Қорқыт» деген жолдар осындай наныммен ұшғалы келеді. Зарған, Ертіс балықшылары балық аулар алдында Сүлейменге тәу етін:

Су ішінде Сүлеймен,

Судан балық тілеймін.

§§§§§ Кармышева Дж.Х. аталған еңбек. 63-б.

***** Уахатов Б. Қазақтың тұрмыс-салт жырларының типологиясы. Алматы, 1983. 98-99-б.

††††† Қазақтың мифтік әңгімелері. Алматы, 2002. 27-28-б.

††††† Кармышева Дж.Х. Земледельческая обрядность у казахов // Древние обряды, верования и культы народов Средней Азии. М., 1986. С.60.

§§§§§ Абылкасымов Б. Телқоңыр. Қазақтың көне наным-сенімдеріне қатысты ғұрыптық фольклоры. Алматы, 1993. 74-б.

***** Петри Б.Э. Промыслы у карагас. Иркутск, 1928. С.15-16.

††††† Катанов Н.Ф. Поездка к каракасам в 1890г. Спб., 1891. С.28.

Алабұға, майбас,
Қармағыма жармас,
Қабандай қап, балық,
Қармағымды тарт, балық⁺⁺⁺⁺⁺, -
деген.

Дән тазартып жатқанда жел иесін дауыстап «Мірхайдар, кел, Мірхайдар» деп шақырған. Ә.Диваев «Жел шақыру» өлеңінің мәтінін орыс тілінде аударып бастырған, өкініштісі, сол мәтіннің қазақша нұсқасы сақталмаған:

О, Жалаңаш ата, жел шақыр,
Көтерілсін кара тұман боп,
Құйын болып, боран боп,
Үрлесін жалба-жұлба етіп, жалаңаштап
Жарқырау үшін оның денесі,
Мен таба алмаспын басқа жол
Сабаннан тазалау үшін тартылған дәнді
О, Жалаңаш ата, жібер оңтүстік-батыстан
Гүлдеген қызыл желді^{\$\$\$\$\$\$}.

Бұрын шығырдың да тәңірі бар деп иланған. Т.Сейдалинің жазуына карағанда, Торғай өңіріндегі Сейітқұл қыпшақ бастаған егіншілер атаулы мейрамында Құдай және Әлі Шынарға бағыштап, ~~күрбандық~~ берген, сол кезде орындалатын ән:

Шығырдың шын атасы – Әлі Шынар,
Шынарға сыйынбастан ~~күрбандық~~ сынар.
Әліге Шынарменен шын сыйынсаң,
Қашанда Тәңірі оңғарып, ~~жің тынар~~ ^{*****}.

Дикан бабаны ашуландырып, қаһарына тиюден, обал-сауаптан, киесінен қорыққан қазақ нанды жерге тастамайды. Нанды қасиет тұтқандықтан «Егер баланың бойы нанға қолы

⁺⁺⁺⁺⁺ Тоқтабай А. Қазақтардың аңшылыққа, құсбегілікке, балық аулауға байланысты жора-жосындары // Қазақ халқының дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары. Алматы, 2005. 1-т. 261-б.

^{\$\$\$\$\$\$} Диваев А. Заклинание и призыв ветра. Из киргизских поверий // Этнографическое обозрение. 1910. Вып. 1-2. С.131-133. (Аударма – өзіміздікі).

^{*****} Сейдали Т.А. О развитии хлебопашество по бассейну р.Тургия // ЗООИРГО. 1870. Вып. 1. С. 248.

жетпесе, Құранды табанға қойып алуға болады, ал, Құранға қолы жетпесе, нанды табанға қойып алуға болмайды» деген түсінік орныққан. Сондай-ақ, нанды екі саусақтың арасымен қысып алуға болмайды, ауыздағы жеп отырған нанды түкіріп тастауға болмайды, теріс қоюға болмайды, үстіне зат қоюға болмайды, кесілген нанды, болмаса, жеп отырған нанды шертуге, бір қолмен үзіп жеуге болмайды, нанды кеудесіне қойып турауға болмайды, т.с. тыйымдар туындаған.

Диканшы үшін астан кейінгі қадірлісі – еңбек құралы. Ел аузында кетпеннің теміріндегі доғал тесік жөніндегі мынадай аңыз айтылады: «Көне замандарда бір диканшы жігіт аңдаусызда жыланды өлтіріп алыпты. Жылан ордалы жылан екен. Өлген жыланның кегін қайтармаққа ордаластары жігітті іздеп шығады. Бұны сезген жігіт жан сауғалап қашыпты. Ордалы жыландар жігіттің ауыл-аймақ, туған-туыстарын түгел жалмапты. Жігіт амалы таусылып, көрші ауылдағы дана қариядан амал сұрайды. Сонда қария: - Балам, сені бір құтқарса қолыңдағы кетпенің құтқарады, осыны қалқан қылып жат, - деп, жігітті тоғыз кетпенмен және күлше нанмен жауып тастапты. Бірақ жыландар жігіттің жасырынған орнын тауып, оқша атылыпты. Алайда, тоғыз кетпенді тескенімен, нанды тесіп өте алмай, өздері жан тәсілім етіпті. Осылайша, жігіт дана қарияның ақылының арқасында аман қалыпты. Кетпеннің теміріндегі тесік осылайша пайда болыпты деседі» ††††††††.

Егін егу барысында еңбекке жаңа араласқан жасқа елге қадірлі, егіні бітік шығатын карт диканның құралы (күрек, кетпен, т.б.) беріледі. Бұл жаңа туған нәрестенің бесігін елге сыйлы, көп ұрпақ өсірген ананың аттағаны (мінгені), дүниеден озған қадірлі қарияның киім-дерінен оның жасын, сый-құрметін берсін деп жыртас бергені секілді көшпелі ғұрып.

Диканшылықты атадан балаға мирас егіп келе жатқан адамдардың еңбек құралдары да – ең қастерлі заттардың бірі. Бақилық болған диканшының тұтынған еңбек құралдары да өзінің ізін баққан ұрпақтарына немесе осы кәсіпті меңгерген талапты жасқа табысталып отырады.

Күрішті өсірушілер арасында осы дақылды тыныштықты сүйеді, адамның көңіл-күйі дақылдың өсіп-өнуіне әсер етеді деген түсінік қалыптасқан. Күріш көңілді жүріп, ән айтқанды, өзімен сөйлескенді ұстамай, дөңсеп дөңсептер де кездеседі.

Кейбір мифологиялық түсініктер аңыздар емес, ырымда ғана бой көрсетеді ††††††. Диканшылық кәсіптегі ең маңызды нәрсе – өнімді бітік шығарып, мол өнім алу. Қауын-қарбыз егушілер дақылдың құр жаныранып (еркектеніп) кетпей, өнімді көбірек беруі үшін көп құрсақ көтерген әйел адамның киімімен пәлекеттерді ұрып-қағып шығады. Мұндай ырым мақта өсірушілерде де бар ††††††††. Пияз егушілерде де осы ырым сақталған ††††††††. Бұл дақылды егушілердің басты мақсаты – мол өнім алумен бірге дақылдың ащы, иісті болуы. Сол себепті де кей жерлерде осы дақылды ырым бойынша адам өз бойынан жел шығарып барып егеді. Осылай етсе иісі өткір, таза болады деп сенген.

†††††††† 2004 жылдың 15-шілдесінде Әйтеке би кентінде Қызылорда облысы, Қазалы ауданының тұрғыны Ж.Табынбаевтан жазылып алынған.

†††††††† Қасқабасов С. Жаназық. Астана, 2002. 72-б.

†††††††† 2005 жылдың 14-қыркүйегінде Алматы қаласында Оңтүстік Қазақстан облысы, Жетісай ауданының тұрғыны Ш.Сапашевадан жазылып алынған.

†††††††† 2004 жылдың 30-шілдесінде Жанқожа батыр ауылында Қызылорда облысы, Қазалы ауданының тұрғыны Б.Сердалиевтен жазылып алынған.